

RAZVOJ DEČJIH IGRAČAKA KROZ ISTORIJU

Savko Jekić,¹ Dragan Golubović²

Rezime rada: Osnovni cilj ovog rada je prezentovanje tehničkog razvoja dečjih igraćaka kroz istoriju (od "prvobitnih" praigračaka, luka i strele, preko "narodnih"-rukom rađenih igraćaka, pa klasičnih igraćaka, do savremenih igraćaka i kompjutera) uz objašnjenje nastanka igračke, kratak opis i osvrt na tehničke (tehnološke) karakteristike iste. Na osnovu toga kako i čime su se deca igrala u prošlosti, mogu se pretpostaviti socijalni, ekonomski, kulturni, ali i tehnički nivoi civilizacije u vreme u kome su te igračke prvobitno nastajale.

U radu je izvršena klasifikacija dečjih igraćaka prema: vremenu prvobitnog nastanka igračke, funkciji, uzrastu, polu deteta, godišnjem dobu (sezoni) igranja, mestu igranja (otvoren, zatvoren prostor), mestu nastanka (selo, grad, regija), materijalu od koga je napravljen,...

Poseban osvrt dat je na naše «narodne», rukom rađene igračke, koje su se dugo zadržale u našoj tradicionalnoj, patrijarhalnoj, seoskoj kulturi, a koje su izrađivane od prirodnih materijala, kojih je na selu bilo u izobilju (drvo, kukuruzovina, žir, vuna, vosak, koža, perje, slama, kamen,...). Kako su predmeti ove vrste, zbog prirode materijala od kojih su izrađivane (kratkotrajnosti), retki u našim muzejima, a njihovi opisi, u domaćoj stručnoj literaturi šturi, to ovaj rad, sa etnološkog aspekta, predstavlja skroman doprinos nekoliko zapostavljenom fragmentu naše tradicionalne kulture, kakve su dečije igračke, a sa aspekta tehničke kulture, ovaj rad predstavlja pravi pionirski istraživački poduhvat u ovoj oblasti.

Gljučne reči: dečije igračke, "prvobitne", narodne, klasične, prirodni materijali, tehničke igračke,...

DEVELOPING OF CHILDRENS TOYTROUGH HISTORY

Summary: The basic point of this work (labor) is to present tehcnical developing of children's toy through history (from the „primary“ primitive toys, bow and arrow, through „folk“ handmade toys, and classic toys to modern toys and computers)with arising explanation, short description and technical characterisstic.Considering how it looks like in the past, how did the children play, we could imagine (predict) social, economic, cultural and technical level of the civilization in that time.

In the work (labor) qualification of childrens toy wascaried out according to: time of the primary arising, function, children's age and sex, season, of playing, place (out or inside),

¹ Mr Jekić Savko, dipl.inž.maš., privatni preduzetnik, doo "ASA-CO", Stara pruga bb, Preljina,
E-mail: asa-co@asa-co.co.yu <http://www.asa-co.co.yu>

² Prof. dr Dragan Golubović, Tehnički fakultet, Svetog Save 65, Čačak, E-mail: mehatron@ptt.yu

place of arising (village, town, region), number of players, material the toys are made of, etc.

I made a special review up to aurs „folic“ hand made toys, and its long retain in our traditional, patriarchal, rural material that we hand in abundance on the country: wood, wool, wax, corncob, leather, stone, feathers, straw,... Because of its short-lived material the toys are very rare in our national literature are to short and unisatisfactory, so, this work (labor) from ethnological aspect represents a modest contribution to this neglected fragment of our traditional culture, which these toys are; and from technical aspect this work represents the first research project in this field.

Key word: children's toy, „primary“, folk, classic, natural material, technical toys,...

Igračka (toy, plaything, jouet, Spielzeug, игрушка); kao materijalni činilac igre, koji svojim svojstvima utiče na njen tok i sadržaje, javlja se (ali samo uslovno rečeno) još u vremenu kada je naš predak počeo da ostavlja svoje tragove na zidovima pećina i pravi umanjene kopije svog oruđa i oružja. U muzejima širom sveta mogu se naći takvi predmeti kod kojih je teško razdvojiti kultnu funkciju od igrovne, predstavljajući svedočanstvo o vremenu i kulturi kada su nastali, ali i o univerzalnosti ludičke aktivnosti (igre). Oni su pravljeni od kosti, drveta, kože, voska, gline, a kasnije od olova i bronze. (3.)

O ogromnom zanačaju igračke za psiho-fizički razvoj deteta možemo navesti misao čuvenog istraživača E.Seguena, koji kaže: »Knjige ne mogu da nauče ono što igračke mogu da uliju u dete; narodi koji imaju više igračaka su oni koji imaju više individualnosti, idealizma i junaštva, i ako kažete kakvim se igračkama zabavljaju vaša deca, moguće je predvideti kakvi će ljudi sutra biti» (5.). Ne postoji nijedan drugi predmet na svetu, koji je tako privlačan za decu i koji je u stanju da ispuni njihov emotivni svet, kao što može igračka. Pomoću nje dete razvija svoja čula i mišiće, uči se društvenosti (socijalizuje se). Igračka doprinosi razvoju inteligencije i pomaže u učenju. Ona mu razvija stvaralački duh, doprinosi razvoju komunikacije.

Klasifikaciju dečijih igračaka možemo vršiti prema raznim pokazateljima, ali najopštije podele bi mogle da budu prema: **vremenu prvobitnog nastanka igračke**, uzrastu, polu deteta, godišnjem dobu (sezoni) pravljenja i igranja, mestu igranja (zatvoren ili otvoren prostor), mestu nastanka (selo, grad, regija), **materijalu** od koga je igračka napravljena,...

Za temu ovog rada zanimljivo bi bila klasifikaciju dečijih igračaka prema **vremenu prvobitnog nastanka** (istorijskog razvitka) pojedinih igračaka, i ta podela bi prema mišljenju autora ovog rada mogla da izgleda ovako:

- "Prvobitne", (arheološke), praignračke (minijature predmeta iz svakodnevnog života),
- Narodne (rukom rađene) igračke, u tradicionalnoj, patrijarhalnoj srpskoj sredini (selo, grad),
- Klasične igračke (zanatske i industrijske izrade) (Ekspanzija sredinom XIX veka)
- Savremene igračke (masovne-klasične igračke, igračke na mehanički, elektro-motorni pogon, daljinski uprevljane i dr. i kao najsavremenija kompjuter).

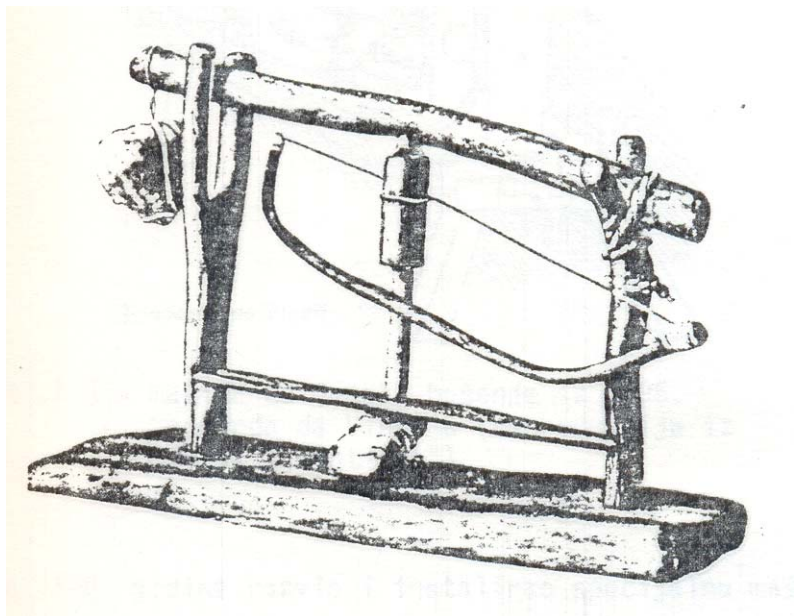
"Prvobitne" (arheološke) dečije igračke (praignračke)

Istorija razvoja dečijih igračaka nije dovoljno istražena, mada su je istraživali mnogi svetski naučnici raznih profila (psiholozi, pedagozi, etnolozi, istoričari,...). i gotovo svi se slažu da: većina "prvobitnih" igračke ima svoju, specifičnu istoriju nastanka. Očigledno da su i **koplje** i **luk** i **strela** i **drveni nož** i **zvrčak** i mnogi drugi, mogli da postanu igračke, tek pošto su se pojavile u društvu, kao "odistinska" oruđa, potrebna za pravi lov, ili rad,

kojim su se njihovi roditelji služili "bez sve šale", kako to rečito kažu deca. I ako želimo da istražujemo proces nastanka-istorijskog razvoja mnogih od ovih «prvobitnih» arheoloških igračaka, to bi nas dovelo do istraživanja oruđa za rad, što pokazuje da ona uopšte nisu «prvobitna», već da su se pojavila na određenom stupnju razvitka ljudskog društva, kao **kopije** predhodno stvorenih i korišćenih, odgovarajućih oruđa za rad. Istorija nastanka mnogih igračaka mogla bi u takvom istraživanju da bude predstavljena kao odraz istorije oruđa čovekovog rada i predmeta kulta.

Mnoge dečije igračke koje istraživači ubraja u «prvobitne» u stvari su nastale od oruđa i oružja, koje je čovek koristio u određenom stepenu istorijskog razvitka ljudskog društva, ali je vrlo zanimljivo da te «arheološke», »prvobitne» igračke nisu nestale sa pozornice dečije igre sa prestankom upotrebe oruđa, čije su kopije predstavljale. Luk i strela su davno nestali, kao oruđe za lov i zamenjeni su vatrenim oružjem, ali su ostali u upotrebi kao dečije igračke. Igračke žive duže od oruđa za rad, čiju kopiju predstavljaju. I to ostavlja utisak njihove nepromenljivosti. I zaista takve igračke kao da su se zaustavile u svom istorijskom razvoju i sačuvalе svoj prvobitni oblik, a modifikovale namenu.

Još jedan fenomen je zanimljiv naučnicima koji proučavaju istoriju nastanka dečijih igračaka (i predmeta rada), a to je da se primećuje sličnost pojedinih igračaka, koje se pojavljuju na različitim međusobno udaljenim mestima. Tragajući za poreklom naših tradicionalnih igračaka, otkrivamo veliku sličnost sa nekim igračkama pronađenim u Rusiji, kao i kod germanskih, romanskih, ali i drugih preookeanskih civilizacija i naroda. Pa se zbog toga nameće misao da dečije igračke imaju **postojbinu bez granica**.

*Slika 1: Praistorijska ručna naprava za bušenje drveta ili kamena oko 4000. god.p.n.e.
(kao model prvobitne pragračke čigre, zvrka)*

Na ranijim stupnjevima razvoja društva, čovek je dobijao vatru trenjem jednog parčeta drveta o drugo. Neprekidno trenje se najbolje moglo obezbediti **rotacijom**, koja se postizala pomoću naprave u obliku zategnutog luka, koji ih stavljaju u pokret. Kod naroda

Dalekog severa pravljenje saonica нармы (u koje se uprežu psi ili jeleni) zahtevalo je bušenje velikog broja rupa, koje se moglo izvesti principom neprekidnog obrtanja, pomoću naprave za bušenje rupa, tzv. «drelji». (drveni «drelji»).. Slične naprave su korišćene i 4000 godina pre naše ere (pronađene) u Egiptu i Mesopotamiji, kao i u mnogim delovima Evrope i Američkog kontinenta. Takve naprave su i deca mogla da pokreću, i do danas postoje među dečijim igračkama naroda Dalekog severa. Dete koje je kroz obuku "igru", na malom modelu ovakvog (sa ove distance primitivnog) mehanizma, kao i njenim modifikovanim varijantama (zvrku, čigri) savladalo tehniku neprekidnog obrtanja, moglo je da pomaže pri izradi neophodnih predmeta u zajednici. Takva obuka se mogla izvoditi ne samo na malom modelu "drelji"-primitivnoj bušilici, već i njenim modifikovanim varijantama. Modifikovane varijante ovih primitivnih mehanizama za bušenje ili dobijanje vatre, bile su čigre, koje nisu ništa drugo nego "drelj", koja se ne pokreće lukom već prstima. Tako ako se sa osovine «drelji» skine luk, pred nama će se pojaviti obična čigra, zvrk, sa nešto dužim štapom.

Slika 2: Razni oblici mehanizama za dobijanje vatre i bušenje drveta i kamena (kao model dečije pragračke zvrka, zvrčka, čigre, zujalice, ...)

Druga varijanta «drelji» su zujalice, kod kojih se neprekidno okretanje postizalo znalačkim zatezanjem i opuštanjem omotane uzice. Tako su razne čigre i zujalice bile modifikovane «drelji». Služeći se njima, deca su sticala tehnička umeća za stvaranje rotacije, koja je bila neophodna za rad sa «drelji».

Tako zaključujemo da, pre pojave oruđa za rad, čija je primena zahtevala njihovo rotaciono kretanje, nikakvih igračaka na tom principu (rotacionih) nije moglo biti (čigre, zujalice).

Proces istorijskog nastanka-metamorfoze pojedinih igračaka od oruđa za rad, jasno se vidi i na takvim prastarim «prvobitnim» igračkama kao što su **luk i strela**: Kod lovačkih plemena i naroda, koji se nalaze na relativno niskom stupnju razvoja, luk i strela bili su jedno od osnovnih oruđa za lov i samim tim bili svojina deteta od najranijeg detinjstva, pomoću kojeg ono može da lovi sitne zveri i ptice. Dete koje je iz luka gađalo male životinje i ptice doživljavalo je sebe kao budućeg lovca, sličnog vlastitom ocu; i odrasli su na dete koje gađa strelom gledali kao na budućeg lovca. Sa odrastanjem deteta, luk i strela, su se pretvarali u pravo oružje, instrumenat za samostalnu, delatnost. Ali pojavilo se vatreno oružje. Luk i strela i dalje ostaje u dečijim rukama, ali vežbe s njim više nije neposredno vezana za lov, luk i strela u životu savremenog deteta nemaju ono mesto koje su imale u životu detetakoje se razvijalo i raslo u društvu prvobitnih lovaca.

Kod naroda Dalekog severa (uzgajivača irvasa i ribolovaca) **nož**, luk i strela, sekira, laso, udice, igle, strugalice i sl. su oruđa kojima dete mora da ovlada da bi moglo da učestvuje u radu odraslih. Deca počinju da uče rukovanju nožem već od najranijeg detinjstva. N.G. Bogoraz-Tan piše: "Detinjstvo kod Čukča (naroda Dalekog severa-prim. autora), protiče srećno. Decu ni učemu ne sputavaju i ne zastrašuju. Dečacima daju nož čim su u stanju da čvrsto hvataju stvari, i od tog trenutka oni se više nikad od njega ne razdvajaju. Video sam dečaka koji se trudio da nožem reže po drvetu; nož nije bio mnogo manji od njega samog. Slučajna posekotina samo će još brže naučiti dete da koristi ovo u njegovom narednom životu najpotrebnije oruđe. Nož mu je potreban i kad jede, da odreže parče mesa; da napravi igračku, izdelje strelu, odere kožu ubijene životinje itd...Deca uče da bacaju laso i gađaju strelom prvo na nekom nepomičnom predmetu, a zatim postepeno prelaze na gađanje ciljeva koji se kreću. Tek potom počinju da love ptice i zveri, i lasom hvataju pse ili mlade irvase. Oruđa se postepeno menjaju, pretvarajući se iz umanjenih, prilagođenih dečijim mogućnostima, u takva kojima se koriste odrasli, a uslovi pod kojima deca vežbaju su sve bliža uslovima proizvodnog rada".(5)

Dečiji zmaj, pre nego što će u Evropi krajem XVIII veka, (kao i Aziji i na ostalim kontinentima) postati dečija igračka, na Dalekom istoku su puštali zmaja u svrhu kulturno-verskih obreda i on je predstavljao spoljašnju dušu njegovog vlasnika, koji je ostajao na zemlji, a magično povezanim (i stvarno vrpcom kojom se naprava pridržava) sa krhkom armaturom od papira prepuštenoj vazдушnim strujama. U Koreji zmaj je imao ulogu jarca Azazela koji je imao mitsku ulogu da stanovištvo nekog sela oslobodi od zla. U Kini se zmaj upotrebljavao prilikom građenja mostova, da preko preko reke prebaci prvi tanji kanap za koji će dalje vezati konopac i koji će služiti za gradnju visećeg mosta. U novoj gvineji upotrebljavan je za vuču plovnih objekata.

Nećemo navoditi nove primere, jer su i ovi dovoljni da pokažu da se u društvima koja se nalaze na relativno **niskom stupnju razvoja**, gde postoji prvobitna rodovska organizacija rada deca vrlo rano uključuju proizvodni rad odraslih, učestvuju u njemu prema svojim mogućnostima i nemaju mnogo slobodnog vremena za pravu igru u punom smislu reči. Sličnu situaciju imamo i u relativno bliskoj prošlosti, (pa i u sadašnjosti) u patrijarhalnim

seoskim porodicama. Možemo pretpostaviti da u ovim vežbama sa umanjenim oruđima ima nekih elemenata igrovne situacije. Samo vrlo uslovno ove vežbe možemo nazvati igrama. Nema sumnje da su deca u procesu ovladavanja ovim oruđima za rad odraslih, unosila neke igrovne momente-oduševljenje samim procesom rada, radost zbog sopstvenih uspeha i dostignuća, ili su čak uživala u procesu rada, ili što osećaju zadovoljstvo od rada koji obavljaju zajedno sa odraslima i kao odrasli, ali to nikako nije pretvaralo ovu delatnost, usmerenu na ovladavanje načinom rukovanja oruđima za rad, u igru, a oruđe za rad (ili umanjena oruđa) u igračke.

Podaci koje smo naveli, govore o nepostojanju dečije igre i igračke (**u punom smislu reči**) u društvima na ranijim stupnjevima razvitka. **Ona u tim uslovima nije ni bila društveno neophodna!**

Navešću samo jedan primer iz vrlo bliske prošlosti: U centralnom delu Afrike naučnici su pronašli jedno pleme na vrlo niskom stupnju društvenog razvitka. Muški članovi plemena su veliki deo vremena trošili u jednoj aktivnosti; na obezbeđivanju pijaće vode za članove plemena. Posudama su lančano iz ruke u ruku vodu prebacivali iz podnožja planine sa izvora, na vrh planine gde im je bilo stanište (selo). Istraživači, uz finansijsku pomoć Ujedinjenih nacija im nabave dizel motor i pumpu i cevima dovedu vodu od izvorišta do sela. Ali pojavio se vrlo veliki problem, koga naučnici i istraživači, kao ni plemenski poglavica-vrač, nisu mogli da predvide: U selu se sada pojavio višak slobodnog vremena i počeli su nemiri u plemenu; tuče, ubistva, preljube, što je do tada bilo nezamislivo.

Na **kasnijim-višim stupnjevima rodovskog društva** došlo je do daljeg razvitka proizvodnih snaga, do stvaranja sve složenijih oruđa za rad i do dalje podele rada, koja je sa ovim u vezi. Uslozňjavanje oruđa za rad i proizvodnih odnosa povezanih s njim moralo je i da se odrazi na položaj dece u društvu. Decu kao da postepeno potiskuju iz složenijih i odgovornijih oblasti rada odraslih. Ostavljao je sve uži krug rada u kome su ona mogla da učestvuju zajedno sa odraslima. Istovremeno, uslozňjavanjem oruđa za rad dovelo je do toga da deca nisu mogla da ovladaju vežbajući na umanjenim oruđima. Umanjeno oruđe za rad gubilo je svoje osnovne funkcije, zadržavajući samo spoljašnju sličnost, sa oruđima za rad koja su koristili odrasli. Tako naprimer, dok umanjeni luk nije gubio svoju osnovnu funkciju-iz njega se mogla odapeti strelai, gađati predmeti, dotle je umanjena puška bila samo kopija puške iz koje se nije moglo pucati, ali se moglo oponašati gađanje (igrati rata) Pri obradi zemlje pomoću male motike, dete moglo da njome kopa zemlju; ona je ličila na motiku oca ili majke ne samo po spoljašnosti, već i po funkciji. Pri prelazu na obraadu zemlje plugom, mali plug, ma koliko ličio na pravi u svim svojim detaljima, gubio je osnovne funkcije pluga, u njega se nije mogao upregnuti bik i njime se nije moglo orati. Pa kada uhvate mačku u mali jaram i upregnu je da ore, malim drvenim ralom, koje je napravio neko, ili privežu "lesu" pa drljaju ono što su «uzorali», to je u punom značenju reči **dečija igra**. Ovo su sve činjenice koje dovoljno ubedljivo pokazuju da uslozňjavanje oruđa za rad neizbežno vodi kasnijem uključivanju dece u proizvodni rad odraslih. **Detinjstvo im se produžava. Ostaje im sve više slobodnog vremena za igru!** I tako do naših dana. S' obzirom da deca, pogotovu gradska, nemaju nikakvih zanimanja ni obaveza, praktično do 7. godine, (a školska i leti 3 meseca), to vreme moraju popuniti organizovanom (ili neorganizovanom) igrom, (zavisno od shvatanja roditelja!) i za to su im potrebne odgovarajuće igračke, za njihov psiho-fizički razvoj.

Naučnici smatraju da se upravo na ovom stadiju razvitka društva pojavljuju **igračke u pravom smislu reči**, kao kopije oruđa, koje samo predstavljaju oruđa za rad i predmete

pokućstva iz života odraslih.(i kao kopije oruđa i samo igračke!)

«Narodne» (rukom rađene) igračke, u tradicionalnoj, patrijarhalnoj srpskoj sredini

(selo, grad). (istorijat nastanka)

Naše „narodne“ tradicionalne dečije igračke su igračke, koje su poznate „od davnina“, za koje se pouzdano ne zna kada su se tačno pojavile, zanimljive su u svim epohama, privlačne za decu, a sa aspekta savremene pedagogije imaju veoma veliki značaj, jer ih deca rado prave sama, često uz pomoć starije braće i sestara, ili im ih roditelji prave. I ta se veština pravljenja igračkaka prenosila sa kolena na koleno i tako su sačuvane do danas. (Prenosioci tradicije su najčešće starija deca, ređe roditelji)

Značaj «ovih «narodnih» tradicionalnih igračkaka je veliki, ali prvenstveno za **seosku decu**, jer se radi o igračkama koje su se izrađivale od materijala, kojih u prirodi (na selu) ima u izobilju i lako su dostupne kao tehnički (građevinski) materijal (drvo, kukuruzovina, slama, blato, koža, vosak, perje, vuna, plodovi voća i povrća; tikve, kore lubenice, semenke, orasi, lešnici, žirevi, "šućurke", tkanina, rafija,...).Dok deca iz gradskih urbanih sredina ređe prave igračke jer ih uglavnom dobijaju gotove (zanatske ili fabričke izrade. Dete je te prve igračke dobijalo od majke, jer je sva briga i staranje o deci bilo njoj povereno.To su bile uglavnom zvečke, pravljene od raznih plodova, "šućurke", koje su majke specijalno gajile za tu namenu. Zatim lopte od klupčeta pređe,... Igračka je i svaki predmet koji dete nađe i koristi u igri (kamenčić, tatin stari šešir, mamina odbačena šerpa, prutić, kanap, parče krpe, semenje,...). Do 3-4. godine igračke dečaka i devojčica se nisu razlikovale, da bi se igračke, posle tog uzrasta razlikovale i delile na muške i ženske.

Mala deca se zadovoljavaju samim građenjem nečega, to je igra.**Starija deca** vode računa i da im to nečemu služi (najčešće prave sebi igračku; luk i strelu, "ligure",...)

"Narodne" dečije igračke su deo naše tradicionalne kulture, koja se kod nas razvijala (doživela ekspanziju) u periodu od polovine XIX do četrdesetih godina XX veka.

Deca u seoskim porodicama se dosta rano uključuju u ekonomski život porodice. Period **potpune bezbrižnosti** je relativno kratak. Seoska porodica zavisi od neprekidnog rada svih svojih članova i ne može da toleriše njihovo dugotrajno održavanje, a počinje se sa jednostavnim poslovima u seoskom domaćinstvu, za čije obavljanje nisu potrebni ni velika snaga ni izuzetna obuka i u proseku sa 3-4. godine deca dobijaju prva zaduženja; da čuvaju guske, jagnjad, jarad, stariji 4-5 godina čuvaju svinje, i goveda, a deca od 6-7 godina već počinju sa rukovanjem potrebnim poljoprivrednim alatkama (danas mehanizacijom), ili ženska deca priborom za ručni rad.

Uz obavljanje tih svakodnevnih obaveza seoska deca se i igraju, ili nađu zadovoljstvo (prisutan optimizam, dečiji zanos,...) u poverenom im poslu ili radu!

Deca u gradu češće dobijaju **gotove igračke**, zanatske ili industrijske proizvodnje, ili sklapaju slične igračke od gotovih drvenih, metalnih delova, pa ih u ovom radu ne pominjem posebno.

Karakteristične naše „narodne“ tradicionalne dečije igračke

Nabranje svih naših «narodnih», tradicionalnih dečijih igračkaka bi zahtevalo mnogo više prostora nego nam ovaj rad dozvoljava. Pa se stoga ograničavamo da nabrojimo samo najkarakterističnije-najuniverzalnije, uz grupisanje po osnovu vrste **tehničkog materijala**, od koga je dotična igračka izrađena.

I ako su predmeti ove vrste, zbog prirode materijala od kojih su izrađivane, retki u našim muzejima, a njihovi opisi, u domaćoj stručnoj literaturi malo prisutni, to ovaj rad predstavlja skroman doprinos unekoliko zapostavljenom fragmentu naše tradicionalne kulture kakve su dečije igračke.

Igračke od drveta:

Rakljice(3.1.) , Pračka, Luk i strela, Drvena sablja, mač, nož, (kasnije puška, pištolj,...),Pucaljka od zove (3.2.), Štrcaljka od , Zmaj,Vetruška-vetrenjača od papira, Klis i maška., Zvrk (zvrčak)(3.3.i 3.4.)), Top (3.5.), Pištaljka od vrbovog drveta, Svirala, Dvojnice, Saonice(sónice),Mala drvena lutka,.

Mala preslica,....

Igračke od kukuruzove šaše:

Vodenica od kukuruzove šaše (3.6.),Guslice, Lutke od kukuruzove šaše, klipa kukuruza, Vetruška,

Igračke od kukuruzne «kočanjike». («Kočanjika« je deo koji ostaje kada se okruni klip kukuruza, negde ga zovu «šapurina»).

Bunari i kućice, Lutka od «kočanjika

Igračke od blata, gline, pečene zemlje (keramike)

Topčići od blata, Okarina, Klikeri, Plovka, pištaljka, Testija, testijče, Bokalče

Igračke od krpe:

Lopta, Lutka od vune i krpe (3.7.),...

Igračke od plodova voća, povrća i ostalog bilja:

Pištalke od trske (kukute i lukovih pera),_Plasila od tikve,_Kola od tikava i kore lubenice.

Igračke od ostalih materijala:

Prangija, Top (od kutije za boju sa karbitom).

Materijali od kojih su se proizvodile tradicionalne «narodne» dečije igračke

Proučavajući razvoj dečijih igračaka kroz istoriju, čovek mora u nedoumici da se zapita od kog sve mogućeg materijala deca ne prave sebi igračke. Uviđamo da se bezbroj raznovrsnih maštovitih igračaka proizvodilo i proizvodi u svim krajevima naše zemlje od najraznovrsnijih mogućih prirodnih materijala kojih je na selu u izobilju; drvo, kukuruzovina, «kočanjike», blato, kamen, pečena zemlja-»ceramida», vuna , perje, slama, povitina, koža, voska, tkanine, plodovi voća i povrća; tikve, pece, kore lubenice, jabuke, kruške, orah, lešnik, šišarki, mahovina, žir, kanap,...

Pesak kao građevinski materijal posebno pominjemo jer je univerzalan za sve epohe. Ukoliko se u nečijem dvorištu ili na ulici nađe gomila peska onda je tu uvek za svo vreme leta zbor dece.Tu su i devojčice i muškarčići od 2-3. godine nekada i stariji od 10 godina.Tu se prave kuće, bunari, štale, stepenice, ograđuju, dvorišta, zabadaju grančice, koje predstavljaju drveće i td..

Slika 3: Deo naših "narodnih" tradicionalnih dečjih igračaka

Dečije igračke danas. Klasične i savremene igračke.

Pored «narodnih» rukom rađenih dečjih igračaka, koje se najčešće sreću **na selu** i koje se izrađuju od prirodnih materijala, kojih je na selu u izobilju, sve više se i u seoskoj a naročito u gradskoj sredini koriste **klasične** i **savremene** dečije igračke, zanatske i industrijske proizvodnje.

Današnja dečija igračka uglavnom nastoji da objedini sve vaspitne činioce da pomogne da se razvije dečije znanje, njegova ljubav prema zavičaju, čoveku i životinji, da ga estetski izgradi i da u njemu probudi osećajni život, odvažnost i poštenje, viteštvo-davno zaboravljenu osobinu, kao i da odrazi stepen tehničkog dostignuća ljudi (tehničke kulture).

Igračka treba da doprinese da dete naš svet shvati u punoj realnosti i pomogne da se ono prvenstveno izmeni, razvije i uzdigne.

Danas u svetu proizvođači dečijih igračaka sve više koriste najsavremenija dostignuća nauke i tehnike i brižljivo vode računa o tehničkim aspektima sigurnosti deteta, o **ergonomskim aspektima**, zdravstveno-higijenskim, tehnološkim, estetskim, psihopedagoškim i drugim zahtevima. U njihovom kreiranju učestvuju mnogi stručnjaci iz najrazličitijih oblasti; **inženjeri i tehničari, ergonomi**, pedagozi, psiholozi, sociolozi, etnolozi, istoričari, dizajneri i mnogi drugi (stručnjaci u svojim oblastima). Takođe u većini naprednih zemalja o kvalitetu igrački se staraju mnoge institucije, zavodi, sekcije ili komisije pri raznim ministarstvima prosvete, socijalne zaštite, kapitalnih investicija, budući da se igračka smatra za vrlo značajno vaspitno-obrazovno sredstvo.

U **savremenoj proizvodnji** igračaka treba voditi računa da igračka bude jednostavna, estetski lepa, da se u njoj ogleda dosetljivost, dobar ukus i elegancija, da bude proizvod primenjene umetnosti na visokom nivou, odgovarajućeg oblika, skladnih proporcija, živih i privlačnih boja. Da prilikom dodira daje osećaj topline (preporučuje se drvo, tekstil, sunder,...). Pri projektovanju dovesti u sklad funkcionalne, eksperimentalna i racionalna svojstva. (Sl.4.)

U proizvodnji igračaka bi trebalo voditi računa o već stečenim iskustvima i tradiciji. Ne treba popuštati logici potrošačkog društva, koje stalno zahteva atraktivne novotarije odbacivanje postojećeg i njegovo zamenjivanje po svaku cenu nečim dosad neviđenim, što može postati moda, jer se tom prilikom se obično žrtvuje neka od proverenih vrednosti igračke. Dizajneri i konstruktori bi morali savesnije da proučavaju izvorna, originalna rešenja tradicionalnih igrački i mnogo nauče od njih. To bi bila i osnovna **preporuka za savremeno osmišljavanje i projektovanje** pedagoški proverenih igračaka, koje bi semogle obogaćivati i stilizovati u duhu vremena u kom živimo, dodavanjem savršenstava moderne tehnologije. Znači trebalo bi na svaki način zadržati niz kvaliteta, koji u sebi sadrže tradicionalne igračke, njihovu nenametljivu funkcionalnost, neposrednosti naivnost rustičnog folklor, njihovu funkcionalnost i bliskost dečijoj psihi, emocionalnu obojenost i mešavinu čiste pedagoške umerenosti igračke, koje su izumeli klasici pedagogije, i koji nisu činili ustupake zakonima tržišta i neukusu potrošača (roditelja kao kupca), uz naučno promišljenje i **empirijsku** proveru svake od funkcija kojima su bile namenjene.

Savremene igračke koje nudimo detetu treba da su **ergonomski projektovane**, da su prilagođene obliku dečije ruke, veličini telesnih dimenzija deteta (visini, težini), da budu prilagođene aktuelnom razvojnom stupnju deteta, što treba da se odrazi na njene dimenzije i složenost, kako bi dete moglo da rukuje njom po svojoj zamisli i bez rizika, uz izvesan napor, koji će imati razvojne efekte. Igračka treba da bude **čvrsta i trajna**, da se može njome igrati mnoštvo dece, a u porodici (vrtiću) da je koriste više generacija. Ona mora da je **solidno napravljena**, kako bi dete njome i na njoj moglo slobodno vršiti akcije punom snagom, bez rizika da je ošteti u igri, kojoj se predaje celim svojim bićem i bez uzdržava i "čuvanja igračke" podražavajući samo neku operaciju.

Slika 4: Dečije igračke, mobilijar za opremanje parkova i animacioni centri. Proizvođač: D.o.o "ASA-CO" Čačak. Materijal; drvo, metal, poliester. Sva oprema ima ATEST za kvalitet i sigurnost.

Na tržištu je sve više igračaka koje koriste najnovija tehnička dostignuća; elektromotore, daljinske programirane kretanje. One potiskuju klasične igračke kojima pokret daje pad vode, strujanje vazduha, ili spretno iskorišćena gravitacija, mehaničke igračke na navijanje. To bi moglo da bude prihvatljivo sa pedagoškog stanovišta, kada ovi mehanizmi ne bi za dete ostajali nepoznanica, zbog koje posle par pokušaja da ih shvate, jenjava njihova radoznalost i poverenje u sebe. Gubeći tako motivacionu vrednost, ove igračke, umesto da uvode decu u svet tehnike i fizičkih zakonitosti, navikavaju ih na misao o nedokučivosti i nedostižnosti i mirenje sa sopstvenom nemoći. U tom pogledu klasične dečije igračke imaju niz prednosti jer je njihovo funkcionisanje razumljivije deci. (Vodenica potočara, vrteška koju pokreće vetar, ili topao vazduh, kuglica ili automobolčić, koji zbog ubrzanja ne pada sa „petlje“ i mnogi drugi). Postavljene u sistem, ove igračke bi mogle da ponove razvoj znanja o mehanici, onim redosledom kojim ih je čovečanstvo sticalo, od točka i poluge, upoznavajući elementarne sile i osnovne zakonitosti, što bi sve decu približilo i mogućnosti da upoznaju i savremena tehnička dostignuća i razviju „tehničku inteligenciju“. To bi takođe doprinelo i ostvarenju važnog vaspitnog zadatka, na koji ukazuje A. Mišle; „treba mnogo da se učini da dete, rođeno u našoj civilizaciji, ne postane ni rob ni obožavalac mašine“, već da je shvati kao pomoćno sredstvo koje služi ljudima za obavljanje težih poslova, na brži, efikasniji i sigurniji način. I koje će da mašine i uređaje doživljava kao plod domišljatosti pametnih ljudi, konstruktora, inženjera, zbog čega će i postati i podsticaj za njegovu inteligenciju (4.)

Kompjuter kao igračka i vaspitno-obrazovno sredstvo dece predškolskog uzrasta:

Neizbežno je da se na ovom mestu ne pomene i **kompjuter**, kao igračka i kao najsavremeniji uređaj savremene civilizacije, koji je već prisutan u bezmalo svim ljudskim delatnostima. Jasno je da on ne može zameniti neposredni kontakt i prisustvo, roditelja, vaspitača, drugova, kao ni značaj i uticaj klasičnih igračaka i sredstava, ali može znatno da doprinese u poboljšanje što uspešnijeg razvoja dečije inteligencije i vaspitanja. Iskustva niza razvijenih zemalja, koje su unele kompjuteru predškolsko obrazovanje govore u prilog tome da je predškolsko detinjstvo pravo vreme za učenje i sticanje veštine rukovanja računarom-kompjuterom. Deca su vrlo zainteresovana za svaku novotariju pa i za kompjuter, što psiholozi tumače unutrašnjom motivisanošću dece da odgovore na spoljašnje izazove, pa i ovaj i potvrde svoje sposobnosti.

Dosadašnja istraživanja u svetu su pokazala da kompjuter olakšava učenje novih i učvršćivanje starih znanja u svim oblastima obrazovanja. U tome im pomažu bezbrojni programi sa slikovnim i zvučnim simbolima i potporom, što sve ima veliku motivacionu vrednost. Kompjuter podsticajno deluje na dete i omogućava otkrivanje novih vidova iskustva, ubrzo intelektualno sazrevanje i podstiče razvoj kreativnih potencijala dece. Značajno je i to što se kod deteta, od malena učvršćuje osećaj samopouzdanja, da se može uspešno uklopiti u tehnološki razvijenu civilizaciju u svojoj sredini, u kojoj je pitanje „dana“ (jedna ili dve godine najviše), kada će kompjuterska pismenost biti uslov za uspešno snalaženje u svakodnevnom životu, kao što je u naše vreme bila obična pismenost.

Uz sve prednosti, koje se pripisuju korišćenju kompjutera u vaspitno-obrazovnom radu sa predškolskim uzrastom, treba napomenuti i neke primedbe i prigovore. Oni se odnose pretežno na njegovu **preteranu i nekontrolisanu upotrebu**. Pa treba povesti računa o tome da kompjuterske igre i rad na kompjuteru treba dopuniti svim ostalim klasičnim i opštepoznatim i priznatim vrstama aktivnosti.

1. LITERATURA

- [1] Zorica Simić, Dečije igračke-publikacija Narodnog muzeja u Kruševcu,
- [2] Radojica Vučićević; Stevo Žirojević, Igre i igračke, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, «Svetlost», Sarajevo.
- [3] Fleber.F. Pedagoška enciklopedija, knjiga1., Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd, 1989.godina.
- [4] Emil, dr.Kamenov, Metodika-II deo, Metodička uputstva za model B.Osnova programa pedagoškog vaspitanja i obrazovanja dece od 3 do 7 godina, Novi Sad, 1997.god.
- [5] D.B.Eljkonin, Psihologija dečije igre, Izdavački zavod za udžbenike inastavna sredstva, Beograd, 1981. godine,
- [6] Milica Matić-Bošković, Iz istorije dečijih igračaka, Rad XVI-og kongresa saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Igalu 1969.god, Cetinje, 1978,
- [7] Milica Matić, Lazar Vujaklija, Izložba dečijih igračaka, Etnografski muzej u Beogradu, 1958. godine,
- [8] Nedeljko,dr.Trnavac, Dečije igračke (fragmenti), «Dečije novine», Gornji Milanovac,
- [9] Tihomir Đorđević, Srpske narodne igre, CEZ.IX, SVA,,Beograd,1907.god.
- [10] Rajko Nikolić, Etnološko istraživanje u Vojvodini, Rad vojvođanskih muzeja, br.23-24, Novi Sad, 1974-1978. god.
- [11] Vesna Marjanović, Dečije igračke Zmajevog doba, Zmajeve dečije igre i muzej Vojvodine, Biblioteka Izložbe Zmajevih dečijih dana br. 44., Novi Sad, 1994.god.
- [12] Emil, dr.Kamenov, Intelektualno vaspitanje kroz igru, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd, «Svetlost», Sarajevo.
- [13] Lazar, mr.Stojanović, Mala radionica, Muzej Slavonije, Osjek, 1990.god.
- [14] Miomir Tomić, Tamara Tomić, 'Oćeš ti, da se mi igramo?', Mala enciklopedija dečijih igara, JRJ, Zemun, 2001.god.
- [15] Lubica Sikimić, Dečije igre nekad i sad, Kreativni centar.2003.god.